

ІТАЛІЙСЬКИЙ І ЄГИПЕТСЬКИЙ ПОХОДИ БОНАПАРТА: ШЛЯХ ДО СЛАВИ

Кінець XVIII – початок XIX ст. ознаменувався політичними, економічними та територіальними суперечностями, активізацією територіальних претензій і перегляду кордонів. Кожна епоха історії має свого героя. У військовій сфері Західної Європи досліджуваного періоду ним був, безперечно, Наполеон Бонапарт. Саме він здійснив реформи армії, які були революційними на той час, прагнучи захопити Європу, Азію, і зрештою весь світ.

Наполеон Бонапарт є непересічною історичною постаттю, оскільки він був організатором численних військових битв, а особливо відзначився в Італійському та Єгипетському походах, які призвели до становлення військової і політичної кар'єри діяча. Адже на 1796 рік він був відомий як генерал Тулону та військовий, котрий придушив роялістський заколот у Парижі. Тому, безумовно, дані походи слід розглядати як шлях до слави Наполеона Бонапарта.

Актуальність даної теми посилюється потребою вивчення військового мистецтва французької армії під керівництвом Наполеона Бонапарта. Нині його вивчають дослідники та науковці, воно представлене в колі дисциплін спеціалізованих військових закладів. Сутність військового мистецтва Франції полягало у веденні війни великими масами людей із значними людськими резервами, в рекрутському принципі і, врешті, в самій свідомості солдат, котрі прагнули проводити військові дії з метою зростання військово-політичного престижу держави у Європі. Дані питання є надзвичайно актуальні і потребують детального розгляду.

Мета роботи полягає в тому, щоб розкрити роль і значення Італійського та Єгипетського походів у контексті становлення військової і політичної кар'єри, з'ясувати військові аспекти даних походів.

Основні **завдання** сконцентровано на розкритті передумов, причин і сутності Італійського та Єгипетського походів кінця XVIII ст., вивченні та порівнянні військового мистецтва Наполеона та його впливу на розвиток військової стратегії у період наполеонівських воєн.

Дослідженням даної проблеми займалися низка вчених, серед яких А. З. Манфред [1], Є. В. Тарле [2], К.О. Джеджула [3], В. А. Рубель [4]. Так, А. Манфред у праці "Наполеон Бонапарт" описує передумови й причини Італійського та Єгипетського походів Бонапарта, а також, власне, військові битви. Автор подає інформацію про чисельність військ обох сторін [1]. У монографії "Наполеон" Є.В. Тарле детально розкрив організацію походів, військові дії воюючих сторін тощо [2]. Київський дослідник К. О. Джеджула висвітлив стан французької армії, основні завдання, кількісний склад двох армій, вказавши на загарбницький характер походів [3]. Науковець В. А. Рубель проаналізував появу армії Наполеона Бонапарта в Єгипті, бойові дії та порядки, встановлені Наполеоном у цій країні [4].

Після вдалого придушення роялістського заколоту Директорія призначила Наполеона Бонапарта головнокомандувачем армії в Італійському поході. 27 березня Бонапарт прибув у Ніццу, де розташовувались головні сили французької армії. Генерал Шерер передав командування армією Наполеону Бонапарту. Він очолив цей похід з огляду на власний військовий хист і талант [1, с.120].

Чисельність армії складала 160 тисяч, але насправді було 38 тисяч, із них 8 тисяч становили гарнізони Ніцци і прибережної зони, тобто, в похід могло виступити не більше 30 тисяч. Армія була голодна і без достатнього обмундирування. Жалування давно не платили, артилерії було мало – 30 гармат, не вистачало коней. Тоді, як сили противника нараховували 80 тисяч і 200 гармат. Армією командував Больє, бельгієць за походження, котрий брав участь у Семилітній війні. [1, с.120].

Французам протистояла австрійська і сардинська армії. Завдання Бонапарта полягало в тому, щоб роз'єднати ці сили, завдати рішучого удару передусім п'ємонтській армії, примусити її до миру, а потім розгромити австрійців. Суперник чисельно переважав, усунути цю відмінність можна було, лише домігшись маневренності й швидкості. Наполеон усвідомлював, що австро-сардинські війська чисельно домінують, тому він вирішив розгромити спочатку п'ємонтців, а згодом австрійців [1, с.121].

9 квітня 1796 року Бонапарт вирушив через Альпи. Це був найважчий шлях до Італії.

Метелиці, хурделиці, ночівлі в снігу – все це відчули солдати Бонапарта, як і військові Ганнібала навесні 218 р.д.н.е. [2, с. 20].

Подорож через гірський шлях, що тривала з 5 до 9 квітня 1796 р. пройшла вдало. Бонапарт досяг Італії й завдав першого удару австрійським військам під командуванням Держанто, біля Монтенотте. Зібравши французькі сили, він увів в оману австрійського головнокомандувача Больє, який знаходився південніше – на шляху до Генуї, і стрімко напав на австрійський центр. Больє не очікував атаки французів із боку Альп, тому атака наполеонівської армії стала несподіванкою [2, с. 21].

За кілька годин справа закінчилася розгромом австрійців. Але це була тільки частина австрійської армії. Бонапарт, дозволивши дещо відпочити своїм солдатам, рушив далі. Наступна битва 12 квітня (при Міллезимо) відбулася через два дні після першої, де п'ємонтські війська зазнали повної поразки. Чимало вбитих на полі битви, захоплення п'яти батальйонів із 13 гарматами, втеча залишків армії – такими були результати дня для союзників. Бонапарт продовжив наступ далі, не даючи ворогу отямитися [2, с. 21].

10 травня 1796 р. відбулася відома битва під Лоді. Бонапарт взяв у облогу міст, котрий обстрілювали австрійці, відкинувши їх. Полководець 15 травня увійшов до Мілану. Ще напередодні, 14 травня, він писав Директорії в Париж: "Ломбардія належить зараз (Французькій) республіці" [2, с. 22].

Впродовж 15–17 листопада 1796 р. відбувся кровопролитний бій при Арколе. Альвінці, врешті, зіткнулися з Бонапартом. Австрійців було більше, і билися вони з надзвичайною стійкістю – тут були відбірні полки Габсбурзької монархії. Одним з найважливіших пунктів був відомий Аркольський міст. Тричі французи штурмом брали міст й тричі з тяжкими втратами австрійці їх відкидали [2, с. 21].

Після розгрому папських військ, французи почали грабувати монастирі й церкви. Папа Пій VI, охоплений жахом, написав Бонапарту лист, з яким відправив кардинала Маттеї, свого племінника, а також делегацію просити миру. Генерал Бонапарт поставився до прохання поблажливо, хоча відразу дав зрозуміти, що мова йде про повну капітуляцію. 19 лютого 1797 року вже був підписаний мир з папою в Толентіно. Папа поступався значною і найбагатшою частиною володінь, сплачував 30000000 франків золотом, віддаючи кращі картини і статуї із своїх музеїв [2, с. 25].

На початок 1797 року вся Північна Італія знаходилась під владою Бонапарта, разом із своїми військами він вирушив на Австрію, долаючи опір австрійських військ. У результаті наступу на Відень, наляканий австрійський імператор попросив мир, який був підписаний 17 жовтня 1797 року у Кампо-Форміо, згідно якого Австрійська імперія поступалася Франції правом на Бельгію та Ломбардію, а також визнавала лівий берег Рейну східним кордоном Франції. Австрія одержувала Венецію, яка була незалежною республікою, а також Істрію та Далмацію [3, с. 239].

Отже, в результаті вдалого походу Наполеон Бонапарт розгромив австро-п'ємонтські війська та захопив усю Північну Італію, закріпивши ці територіальні надбання за Францією.

Але зростання авторитету Бонапарта занепокоїло Директорію, тому після його повернення в Париж, вони вирішили генерала позбутися, висунувши ідею походу на Британські острови. Проте Наполеон відмовився, оскільки Франція не володіла достатнім флотом. Тому Бонапарт висловився за інший похід – у Єгипет. Основною причиною даного походу було бажання генерала відрізати шлях Великій Британії до Індії.

Інтерес до наступу в Єгипет проявила буржуазія, котра розглядала Єгипет, як плацдарм для подальшого проникнення в Африку. Весною 1798 року було прийнято рішення про організацію походу в Єгипет. На чолі експедиційної армії був поставлений Наполеон Бонапарт [3, с. 240].

Французька інтервенція розпочалася 1 липня 1798 року висадженням 38 тисячної армії в Олександрії. Мамелюки, зібравши неперевершену кінноту, спробували атакувати французів у районі селища Ембабе, що поблизу пірамід [4, с. 325].

20 липня 1798 р. поблизу пірамід Бонапарт зустрівся з головними силами мамелюків. "Солдати! Сорок століть дивляться на вас сьогодні з висоти цих пірамід!" – сказав Наполеон, – звертаючись до своєї армії перед початком битви [2, с. 37].

Мамелюки зазнали повної поразки, вони залишили частину своєї артилерії (40 гармат) й

втекли на південь. Кілька тисяч людей залишилися на полі битви. Після перемоги Бонапарт вирушив до міста Каїр, одне із двох великих міст Єгипту. Налякане населення мовчки зустріло завойовника; вони не лише нічого про Бонапарта не чули, але й не розуміли, хто він і, за що воює. Каїр був багатшим від Олександрії, тому Бонапарт отримав можливість поповнити продовольчі запаси. Армія відпочила після важких переходів [2, с. 37].

Мамелюцькі ватажки Ібрагім-бей та Мурад-бей були змушені тікати з Нижнього Єгипту: Ібрагім-бей до Верхнього Єгипту, а Мурад-бей до Сирії [4, с. 325].

Для управління Єгиптом Бонапарт створив маріонетковий уряд – Великий диван, до котрого ввійшли представники місцевого мусульманського духовенства, впливові купці, навіть один бедуїн [4, с. 325].

Становище французької армії на літо 1798 року ставало дедалі важчим: епідемія чуми, спека й безперервні бої з місцевим населенням, котре вело визвольну боротьбу, в значній мірі підірвало її сили [3, с. 240].

Захоплення Єгипту Бонапартом стурбувало Лондон, тому було вирішено відправити англійський флот на чолі з адміралом Горацио Нельсоном до Африки. 1–2 серпня в бухті Абукір англійці атакували французький флот [3, с. 240].

Адмірал французького флоту Брюес мав у своєму підпорядкуванні 15 кораблів, а Нельсон – 11, в результаті битви французи втратили – 11, решта втекли на острів Мальту, позбавивши армію тилового забезпечення [4, с. 326].

У вересні 1798 року Селім III оголосив війну Франції, а в січні 1799 р. Порта приєдналася до другої антифранцузької коаліції, однак Наполеон не зник чекати ворога і направив свою армію в Палестину. Французи розгромили османо-мамелюцькі війська, захопили міста Аль-Аріш, Газу, Хайфу, Акку, однак після 70-денної облоги останньої Наполеон так і не зміг її завоювати. В артилерії французів не вистачало боєприпасів, посилювалася епідемія чуми, що вражала французів, не було медикаментів для лікування поранених, тому в травні 1799 року Наполеон зняв облогу Акки і відступив до Єгипту [4, с. 326].

У липні 1799 року наполеонівська армія розгромила англо-турецький десант, що спробував розташуватися під Абукіром. Проте поразка була очевидною, тому Бонапарт у серпні залишив свою армію на генерала Клебера, а сам вирушив морем до Франції. Решта армії воювали до весни 1801 року, доки не здалися британцям, котрі їх евакуювали додому [4, с. 327].

Отже, Наполеон Бонапарт після Італійського та Єгипетського походів захопив низку територій, на які було поширене французьке законодавство. Він зарекомендував себе талановитим військовим полководцем, що, зрештою, допомогло йому отримати верховну владу у Франції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Манфред А. З. Наполеон Бонапарт / А. З. Манфред. – 5-е изд. – М.: Мысль, 1989. – 733 с.
2. Тарле Е. В. Наполеон / Е. В. Тарле. – Минск: Беларусь, 1992. – 429 с.
3. Джеджула К. О. Історія Франції: підручник для факультетів і відділів французької мови інститутів іноземних мов, педагогічних інститутів та університетів / К. О. Джеджула; Ред. І. Д. Кундюба. – Київ: Радянська школа, 1954. – 654 с.
4. Рубель В. А. Нова історія Азії та Африки: постсередньовічний Схід (XVIII – друга половина XIX ст.): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. А. Рубель; гол. ред. С. В. Головка. – К.: Либідь, 2007. – 560 с.

Штокалюк Д.

Науковий керівник – доц. Гонтар Т.М.

ВІЙСЬКОВА СЛУЖБА ВАРЯГІВ У РУСЬКИХ КНЯЗІВ

Війни були у всі часи і невід'ємною частиною воєн були воїни-найманці. У середні віки серед таких найманців були варяги. Вони у свій час були найкращими воїнами, тому така слава допомагала знаходити королів, феодалів, князів, котрі могли їх найняти собі на службу.

Метою даної статті є дослідження військової взаємодії варягів і русичів, її коренів і наслідків. З даної теми впливають завдання: проаналізувати озброєння та тактику бою і порівняти їх із озброєнням та тактикою русько-слов'янських дружинників, виявити політичну роль варягів на руських землях.